

Journal of Banking and Financial Research

VOLUME:4 ISSUE:2 YEAR:2017 ISSN:2148-4090

Sahibi/Owner

Gazi Üniversitesi Adına
On Behalf of Gazi University

Prof.Dr. İbrahim USLAN

Rektör/Rector

Editörler Kurulu/Editorial Board

Başkan/Editor in Chief

Doç.Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU

Bankacılık ve Sigortacılık Yüksek Okulu

School Of Banking and Insurance

ozudogru@gazi.edu.tr

Yrd.Doç.Dr. Emine ÖNER KAYA

onerkaya@gmail.com

Doç.Dr. Abbas KETİZMEN

kabbas@gazi.edu.tr

Araş. Gör. M. Burak ÜNLÜÖNEN

burakunluonen@gazi.edu.tr

Danışma Kurulu/Advisory Boards

Prof.Dr. Mehmet ARSLAN (Gazi Üniversitesi)

Prof.Dr. Ganite KURT (Gazi Üniversitesi)

Prof.Dr. Ahmet AKSOY (Gazi Üniversitesi)

Prof.Dr. Kürşat YALÇINER (Gazi Üniversitesi)

Prof.Dr. Burhan AYKAÇ (Gelişim Üniversitesi)

Prof.Dr. Ahmet BATTAL (Turgut Özal Üniversitesi)

Prof.Dr. Ercan BEYAZITLI (Ankara Üniversitesi)

Prof.Dr. Güven SAYILGAN (Ankara Üniversitesi)

Prof.Dr. Ufuk Kamil BİLGİN (TOBB Üniversitesi)

Prof.Dr.Cengiz SAYIN (Akdeniz Üniversitesi)

Prof.Dr. Ahmet BAYANER (Akdeniz Üniversitesi)

Prof.Dr. Orhan ÇELİK (Ankara Üniversitesi)

Prof.Dr. Erişah ARICAN (Marmara Üniversitesi)

Prof.Dr. Selahattin TOGAY (Gazi Üniversitesi)

Prof.Dr. İlkay DELLAL (Ankara Üniversitesi)

Doç.Dr. Levent ÇİNKO (Marmara Üniversitesi)

Doç.Dr. Afşin ŞAHİN (Gazi Üniversitesi)

Doç.Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU (Gazi Üniversitesi)

Doç.Dr.Murat ÇETİNKAYA (Gazi Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr. Aburrahman Okur (Gazi Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr. Sibel BİLGİN (Gazi Üniversitesi)

Yazışma Adresi/Corresponding Address

Gazi Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksek Okulu 06500 Beşevler/Ankara

E-posta: jobaf@gazi.edu.tr

Web adresi: <http://jobaf.gazi.edu.tr>

Tel: + 90 312 216211

TÜRKİYE’DE VADELİ İŞLEM VE OPSİYON PİYASASI İLE BU PİYASADA YER ALAN EMTİAYA DAYALI SÖZLEŞMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araş. Gör. Furkan KAYHAN*

Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman OKUR**

ÖZET

Türkiye’de Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası’nın kurulması ve faaliyetlerine başlaması finansal sisteme önemli bir sacayağı daha kazandırmıştır. Bu sayede hem reel sektör hem de finans sektörü gerek yurt içi gerekse yurt dışı piyasalarda ortaya çıkan dalgalanmalara karşı korunma imkânı elde etmiştir. Böylece ulusal ve uluslararası düzeyde ortaya çıkan risklerin etkin bir biçimde yönetilebilmesi, belirsizliklerin ortadan kaldırılması ve yeni yatırım fırsatlarının sağlanması adına uygun bir zemin hazırlanmıştır. Borsa kuruluşu itibarıyla uzun bir geçmişe sahip olamamasına rağmen hızlı bir büyüme kat etmiş, işlerlik ve derinlik kazanmıştır. Bu gelişme düzeyi sayesinde kısa sürede Dünyanın önde gelen vadeli işlem piyasaları arasına girmeye hak kazanmıştır. Ancak ne var ki bu gelişme ve büyümeden piyasada yer alan buğday ve pamuk üzerine düzenlenen vadeli işlem sözleşmeleri için bahsedebilmek pek mümkün olmamıştır. Tüm bu anlatımlar ışığında çalışmanın amacı, vadeli işlem piyasalarının genel itibarı ile işleyiş ve özelliklerinden bahsederek Türkiye’de Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası’nın kuruluşu ve mevcut durumdaki işlem düzeyini ele almak, Borsada emtia ürünleri arasında yer alan buğday ve pamuğa dayalı vadeli işlem sözleşmelerini değerlendirmektir. Bunların yanı sıra çalışmada bu iki tarım ürününe dayalı sözleşmelerin yaygınlaşıp, gelişebilmesi, yüksek işlem hacimlerine ulaşabilmesi ve giderek üreticiler tarafından tercih edilen bir ürün haline alabilmesi adına gerçekleştirilebilecek faaliyetler değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vadeli İşlem Piyasası, Türev Ürünler, Emtiaya Dayalı Ürün Sözleşmeleri

EVALUATING DERIVATIVES EXCHANGE AND THOSE COMMODITY-BASED CONTRACTS SITUATED IN THIS MARKET IN TURKEY

ABSTRACT

The establishment and functioning of derivatives exchange in Turkey have contributed to a significant trivet to the financial system. Thus, both the real economy and the financial sector have gained an opportunity to be preserved against fluctuations emerging not only in domestic markets but also in foreign markets. Thus, the effective management of risks emerging in national and international levels and the abolishment of uncertainties have paved the way for providing new invest opportunities. Though the Market doesn’t have a long past in terms of its establishment, it has achieved a fast growth and has gained operability and depth. Due to this development level, it has entitled to penetrate among the World’s foremost derivatives markets in a short span of time. However, it is not possible to talk about the same development and growth of futures contracts with regard to wheat and cotton taking part in market. The aim of the study in the light of these statements is to handle the establishment and existing process level of derivatives exchange in Turkey by mentioning overall operation and features of futures market and to evaluate futures contracts based on wheat and cotton which are situated among commodity in the Market. Furthermore, the aim of this study is to evaluate the activities that may be executed for the ability of contracts based on the two agriculture products to become prevalent, to progress, to reach high trading volumes and to gradually become a product which is mostly preferred by manufacturers.

* Gazi Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Bankacılık Bölümü, Araştırma Görevlisi, furkankayhan@gazi.edu.tr

** Gazi Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Öğretim Üyesi, okur@gazi.edu.tr

Key Words: Futures Market, Derivatives, Commodity-based Contracts

1. GİRİŞ

Türkiye, Dünya üzerindeki konumu bakımından birçok tarım ürününün yetiştirilmesine uygun iklim ve ekolojik özelliklere sahip olup bu yönü ile tarımsal üretim açısından avantajlı bir konuma sahiptir. Bunun yanı sıra ülke içerisindeki toplam istihdamın önemli bir payının tarım sektörü içerisinde yer alması tarımsal üretimin gelişmesi adına bir diğer önemli faktördür.

Türkiye buğday üretimi bakımından Dünya genelinde söz sahibi olan başlıca ülkeler arasında yer almaktadır. Uluslararası Hububat Konseyi'nin (IGC) 2015 verilerine göre Türkiye Dünya Buğday Üretimi Sıralamasında 8. büyük ülke konumundadır. Türkiye Dünya üzerindeki buğday ekim alanlarının yaklaşık olarak % 3,5'ine sahiptir.

Uluslararası Hububat Konseyi'nin (IGC) 2015 verilerine göre Türkiye Dünya Buğday Tüketimi Sıralamasında 6. sırada yer almaktadır. Bu veriler ışığında Türkiye'nin buğday üretimi ve tüketimi noktasında genel bir değerlendirme yapılacak olursa; gerçekleştirilen üretim miktarı ülke içerisindeki tüketimi karşılıyor olsa da artan mamul ihtiyacı Türkiye'yi buğday ithali konusunda zorunlu kılmıştır.

Türkiye pamuk üretimi noktasında da yine Dünya genelinde söz sahibi olan başlıca ülkeler arasında yer almaktadır. Uluslararası Pamuk İstişare Komitesi'nin (ICAC) 2015 verilerine göre Türkiye Dünya Pamuk Üretimi Sıralamasında 9. büyük ülke konumundadır. Dünya Pamuk Tüketimi Sıralamasında ise 7. büyük ülke konumunda yer almaktadır. Verim konusuna gelince ülke genelinde son yıllarda gözlemlenen sürekli artış Türkiye'nin Dünya Pamuk Verimi Sıralamasında Avustralya'nın ardından 2. büyük ülke konumunu almasını sağlamıştır.

Buğday ve pamuk üretim ve tüketim değeri, ithalat, ihracat hacmi ve ülke içerisinde sağladığı istihdam bakımından Türkiye'nin önde gelen tarımsal ürünleri konumundadır. Bu sebeple, bu tarım ürünleri üzerine düzenlenen vadeli işlem sözleşmelerinin varlığı, hem buğday hem de pamuğun yüksek fiyat hareketliliğinden doğan risklere karşı ülke genelinde geniş bir kesimin korunmasına ve tatmin edici bir getiri elde etmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca finansal alanda faaliyet gösteren yatırımcılara portföylerini çeşitlendirebilecekleri yeni bir yatırım aracı sunmaktadır.

Ülke genelinde hasat zamanında yaşanan mahsul bolluğu ve darlığı gibi etmenler buğday ve pamuk fiyatlarının yıllara göre değişkenlik göstermesine sebep olmaktadır. Bu etmenlere mahsul verimini büyük ölçüde etkileyen tahmin edilemeyen iklim koşulları, kuraklıklar ve üreticinin ürün tercihi gibi faktörlerin de eklenmesi, değişkenliğin giderek daha da artmasına yol açmaktadır.

Fiyat değişkenliğinin yüksek olması ya da bir başka deyişle fiyatların standart sapmasının yüksek oluşu üretici açısından ciddi bir fiyat riski sorunu oluşturmaktadır. Bu fiyat riski sorunu da bir fiyat riski talebini doğurmaktadır. Üreticinin gelecekteki malını, kabul edilebilir bir fiyattan bir başka kişinin alma taahhüdü, üretici açısından bu risk talebini büyük ölçüde karşılayacaktır (Erol, 1994: 3).

2. VADELİ İŞLEM PİYASASI KAVRAMI

Geçmiş çok eskilere dayanan vadeli işlem piyasaları günümüzde piyasalar açısından önemli problemler arasında yer alan belirsizliklerin ortadan kaldırılması ve fiyat dalgalanmalarına karşı riskten korunma konularında sağlamış olduğu başarı ile esas gelişimini son yarım yüzyıl içerisinde gerçekleştirebilmiştir. Giderek dünya çapında önem kazanmaya başlayan vadeli işlem piyasaları beraberinde getirmiş olduğu fonksiyonlar ile tüm dünya tarafından tercih edilen bir risk kapatma aracı olmuştur (Sabuncu, 1996: 5).

Finans konusunun yaşam seyri boyunca finansal riskten kaçınmak veya bu riski azaltmak amacıyla yeni finansal araçlar geliştirilmiştir. Geliştirilen bu finansal araçlar içerisinde en gelişmiş halini alan türev ürünler, vadeli işlem piyasaları sayesinde işleme sunulmaktadır.

Vadeli işlem piyasaları, yatırımcılar açısından hem riskten korunma imkânı sağladığı için hem de kaldıraç etkisi sayesinde küçük miktarlar ile büyük oranlı pozisyon alma imkânı sunduğu için finans piyasaları içerisinde kayda değer bir öneme sahip olmuştur.

Genel anlamda *vadeli işlem*; esas olarak nitelikleri belirlenmiş standart bir malın gelecekteki belirli bir fiyat üzerinden teslimini kayda bağlayan sözleşmelerin alınıp satılması demektir. Bu sözleşmelerin tarihi, fiyatı, miktarı standart normlara göre önceden, bir başka deyişle sözleşme imzalanırken hükme bağlanmaktadır (Sayılğan, 2004: 282). Kısaca vadeli işlemler, belirli vadede önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikteki ekonomik veya finansal göstergenin, sermaye piyasası aracının, malın, kıymetin, madenin ve dövizin alınıp satılmasını kapsamaktadır.

Vadeli işlem piyasaları ise, bir varlığın (tarımsal mal, değerli maden, döviz, hazine bonusu, devlet tahvili, borsa endeksi) taraflar arasında yapılan anlaşma sonucu gelecekte belirli bir tarihte ve önceden belirlenmiş fiyat üzerinden teslim edilmek üzere alım satım sözleşmelerinin yapıldığı ve bu sözleşmelerin el değiştirdiği piyasalardır (Karşlı, 1994: 229).

Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri merkezi bir borsada işlem görmekte ve bir takas kurumunca garanti edilmektedir. Bu piyasaların varlığı, bir yandan üreticilere üstlenmek istedikleri riskin bir bölümünü aktarma olanağı sağlarken, diğer yandan da spekülörlere riski üstlenmek yoluyla kâr olanağı sağlamaktadır.

Vadeli işlem sözleşmeleri, örgütlü ve yüksek işlem hacmine sahip piyasalarda işlem görmektedir. Bu piyasaların en büyük özelliği spot mal ya da araçların değil, gelecekle ilgili beklentilerin alınıp satıldığı piyasalar olmalarıdır. Bu piyasaların iki önemli sacayağı, alım satım işlemlerinin yapıldığı “Borsa” ve bu işlemlere ilişkin hesaplaşmaların yapıldığı “Takas Merkezidir” (Ergincan, 1996: 3).

Vadeli işlem piyasaları içerisinde forward, futures, opsiyon ve swap işlemleri yer almaktadır. Tüm bu işlemlerin genel olarak ortak özelliği anlaşmaların bugünden yapılması, yapılan anlaşmaya dair alış verişin ise önceden belirlenmiş gelecekteki bir tarihte olmasıdır.

Vadeli işlem piyasaları, riskten korunmak isteyenler ile (hedger), risk üstlenerek kâr elde etmek isteyenlerin (spekülör) ortak bir paydada buluştuğu, sözleşmeye konu olan maddenin fiyatını tespit ettikleri yerlerdir (Özdilek, 1998: 4). *Bu piyasalar*; spot piyasalarda oluşabilecek ani fiyat hareketlerinin ortaya çıkardığı risklerden korunmak isteyen yatırımcılar ve bu riskleri taşımaya istekli olan spekülörler arasında bir aracı rolü üstlenmek suretiyle, bir ülkenin finansal altyapısının gelişimini tamamlamasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Bolgün ve Akçay, 2003: 163).

Vadeli işlem Sözleşmelerinin kullanım amaçlarını hedging, spekülasyon ve arbitraj gibi işlemler oluşturmaktadır. Piyasa katılımcıları fiyat beklentileri doğrultusunda bu işlemleri gerçekleştirirken, vadeli işlem piyasalarının işler hale gelmesini de sağlamaktadır. Bir başka deyişle herhangi bir katılımcının risk kapatmak amacıyla yapmış olduğu bir işlem, başka bir katılımcının spekülasyon, bir diğerinin ise arbitraj amacıyla yapmış olduğu bir işlem olabilmekte ve böylece vadeli işlemler işlerlik kazanabilmektedir.

Vadeli işlem piyasaları söz konusu bu amaçlara aracılık etmeninin yanı sıra piyasada gerçekleşen fiyat beklentileri doğrultusunda ekonomik birimlerin geleceğe yönelik kararlarında yol gösterici olma fonksiyonunu üstlenmektedir. Bu durum vadeli işlem piyasalarının “fiyat keşfi” fonksiyonu olarak adlandırılmaktadır. Üreticiler ve tüketiciler güncel fiyatları gözlemleyerek gelecekte spot fiyatların ne olacağı, bir ürünün arz ve talebinin ne şekilde değişeceği hakkında etkin bir bilgiye sahip olmaktadır (Dubofsky ve Miller, 2003: 144)

Vadeli piyasalarda alım satımı yapılan enstrümanların türev ürünler olarak adlandırılmasının nedeni, söz konusu finansal enstrümanların nakit piyasalarda işlem gören hisse senedi, tahvil gibi temel yatırım araçları kullanarak oluşturulması; değerlerinin, dayandıkları nakit piyasada işlem gören bu temel yatırım araçlarının değerlerinden türetilmiş olmasıdır (Ayrıçay, 2003: 2).

3. TÜRKİYE'DE VADELİ İŞLEM VE OPSİYON PİYASASI

3.1. İzmir Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'nın Kuruluşu ve Borsa İstanbul Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası ile Birleşimi

Türkiye'de türev ürünlere dayalı sermaye piyasası araçlarının işlem görebileceği piyasaları oluşturmak, geliştirmek, piyasanın güven ve istikrar içinde faaliyette bulabileceği bir ortam sağlamak gibi amaçlar doğrultusunda İzmir'de Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB) kurulmuş, Borsa 4 Şubat 2005 tarihi itibarıyla faaliyet göstermeye başlamıştır.

Finansal piyasaların etkin bir şekilde işleyebilmesi için biri spot diğeri de vadeli olmak üzere iki ayağa ihtiyacı vardır (Bağcı, 2004: 3). VOB'un faaliyete geçmesiyle birlikte finansal sistemin önemli bir sacayağı daha tamamlanmış, reel sektör ve finans sektörü açısından gerek yurtiçi, gerekse yurtdışı piyasalarda ortaya çıkan dalgalanmalara karşı korunma imkânı sağlanmıştır (Ersoy, 2011: 71).

İMKB'de işlem yapanların VOB sayesinde riskten korunma imkânına sahip olması yatırımcı sayısının artırması adına önemli bir faktördür. VOB'un kurulmasıyla birlikte finansal ürün çeşitliliği artmış, finansal piyasalarda istenen derinlik ve büyüklüğe ulaşma yolunda önemli bir adım atılmıştır. Ayrıca gelişmiş ekonomilerdeki reel sektör firmalarının riskten korunmak amacıyla türev ürünleri kullanması, artık global rekabetin yoğun bir şekilde hissedildiği Türkiye'deki firmaların aleyhine bir rekabet üstünlüğü oluşturması dolayısıyla, VOB'un faaliyete geçmesiyle birlikte Türkiye'deki işletmeler de bu rekabet avantajına sahip olmaya başlamıştır (Bağcı, 2004: 3).

İzmir'de faaliyet gösteren Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB) ile Borsa İstanbul Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası (VİOP) alım satım platformları birleşme süreci 5 Ağustos 2013 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Bu birleşmenin ardından Türkiye'deki tüm vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri, VİOP çatısı altında tek bir platformda işlem görmeye başlamıştır (Borsaistanbul, 2016, Web Sitesi).

3.2. Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası'nda İşlem Gören Vadeli İşlem Sözleşmeleri

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'nda işlem gören vadeli işlem sözleşmeleri şu başlıklar altında toplanmaktadır;

- Pay, Döviz, Endeks, Kıymetli Madenler, Emtia, Enerji, Yurtdışı Endeks, Metal, Bono Sepeti Üzerine Dayandırılmış Faiz (BYF) ve Gecelik Repo Vadeli İşlem Sözleşmeleri.

3.2.1. Pay Vadeli İşlem Sözleşmeleri

Pay vadeli işlem sözleşmeleri sayesinde pay ihraç eden şirketler (fon talep edenler) ile tasarruf sahipleri (fon arz edenler) sözleşmeye konu olan farklı sektör gruplarındaki şirket payları, yeni pay alma hakları, borsa yatırım fonları, varantlar ve sertifikalar üzerinden işlemlerini gerçekleştirebilme olanağı bulunmaktadır.

3.2.2. Döviz Vadeli İşlem Sözleşmeleri

Döviz vadeli işlem sözleşmeleri ile önceden belirlenmiş bir kur üzerinden, belirli miktar ve vadedeki dövizin alma ya da satma yükümlülüğü piyasa katılımcılarına sunulmaktadır. Bu sayede döviz kurlarında gerçekleşmesi beklenen dalgalanmalardan kazanç elde etmek isteyen veya bu kurlar üzerinden borç ödemelerini sabitlemek isteyen yatırımcılar, beklentileri doğrultusunda kontrat alıp satarak döviz dayalı işlemlerini kârlı bir biçimde gerçekleştirme imkânı bulunmaktadır. VİOP'da döviz işlemleri üzerinden gerçekleştirilen vadeli işlem sözleşmeleri şu şekildedir;

- TL / Dolar Vadeli İşlem Sözleşmeleri
- TL / Euro Vadeli İşlem Sözleşmeleri

- Euro / Dolar Çapraz Kuru Vadeli İşlem Sözleşmeleri

3.2.3. Endeks Vadeli İşlem Sözleşmeleri

Endeks vadeli işlem sözleşmelerinin temel prensibi belirli bir fiyat endeksi üzerinden bugünden değeri belirlenen hisse senedi portföyünü gelecekteki belirli bir tarihe kadar sistematik riske karşı korumaktır. Teslimat tarihinde söz konusu varlığın spot piyasadaki endeks değeri ile sözleşmede belirlenen endeks değeri arasındaki fark alıcı ya da satıcı tarafa nakit olarak ödenmektedir. Diğer vadeli işlem sözleşmelerine kıyasla bu sözleşmelerde fiziki teslimat hiç olmamaktadır (Eyüpoğlu, 1995; 45).

3.2.4. Kıymetli Madenler Vadeli İşlem Sözleşmeleri

Kıymetli madenler genel özellikleri itibarıyla değerli madenler ve sanayi madenleri olmak üzere iki grubu ayrılabilir. İlk grup için altın ve gümüş, ikincisi için ise bakır, alüminyum, platin, nikel ve paladyum gibi metaller başlıca olarak örnek gösterilebilir. Ancak bu gruplama söz konusu metallerin illa da yer aldıkları grubun amacı doğrultusunda kullanılacağı anlamına gelmez. Örneğin altın genellikle mücevherat yapımında kullanılsa da yatırım aracı olarak da kullanılmaktadır.

VİOP’da altın üzerinden gerçekleştirilen sözleşmeler ile hem altın sektöründe faaliyet gösteren kurumlar hem de elinde altın bulduran yatırımcılar altın fiyatlarının hareketliliği sonucu ortaya çıkan risklere karşı kendilerini koruma imkânı bulmakta, bunun yanı sıra bu fiyat hareketliliklerinden kazanç elde etme imkânı bulmaktadır. Piyasada altına dayalı olarak gerçekleştirilen vadeli işlem sözleşmeleri şu şekildedir;

- Altın Vadeli İşlem Sözleşmeleri
- Dolar/Ons Altın Vadeli İşlem Sözleşmeleri

3.2.5. Emtia Vadeli İşlem Sözleşmeleri

VİOP’da emtiaya dayalı ürünler arasında buğday ve pamuk üzerine düzenlenen vadeli işlem sözleşmeleri yer almaktadır. Bu sözleşmeler ile hem buğday hem de pamuğun tarım ürünü olma ve ilgili oldukları sanayi grubunda hammadde olarak kullanılma özelliklerine, yatırım aracı olarak kullanılma fonksiyonu da eklenmiş olmaktadır. Böylece bu iki tarım ürünü üreticileri açısından söz konusu ürünlerin yıl içerisinde göstermiş olduğu fiyat dalgalanmalarına karşı korunma imkânı ve tatmin edici bir getiri imkânı sağlanmış olmakta, bunun yanı sıra finansal alanda faaliyet gösteren diğer katılımcılar açısından da portföylerine ekleyebilecekleri yeni bir finansal araç sunulmaktadır.

Bu tarım ürünleri türlerine dayalı olarak gerçekleştirilen sözleşmeler de diğer vadeli işlem sözleşmeleri gibi teslimatı önceden belirlenen ileriki bir vade de yapılacak olan belirli miktar ve kalitedeki varlığın fiyatını bugünkü tarihten sabitleyerek, taraflara sözleşmenin türüne göre hak ve yükümlülük veren ya da kullanım hakkı tanıyan standart büyüklük ve orandaki sözleşmelerdir.

VİOP’da emtiaya konu olan vadeli işlem sözleşmeleri şu başlıklar altında toplanmaktadır;

- Anadolu Kırmızı Buğday Vadeli İşlem Sözleşmeleri
- Makarnalık Buğday Vadeli İşlem Sözleşmeleri
- Ege Pamuk Vadeli İşlem Sözleşmeleri

3.2.6. Enerji Vadeli İşlem Sözleşmeleri

Gelecekte oluşacak elektrik fiyatlarının bugünden sabitlenip alınıp, satılması, geleceğe ilişkin beklentilerin elektrik fiyatlarına yansıtılması ve elektrik fiyatlarına ilişkin risk yönetiminin sağlanması amacıyla “Baz Yük Elektrik Vadeli İşlem Sözleşmeleri” 26 Eylül 2011 itibari ile VİOP’

da işleme açılmıştır. Bu sözleşmeler ile elektrik üreticilerine, elektrik dağıtım şirketlerine, sanayi şirketlerine ve diğer piyasa katılımcılarına fiyat hareketliliklerine karşı korunabilme ve bu hareketliliklerden gelir elde etme imkânları sunulmaktadır.

3.2.7. Yurtdışı Endeksi Vadeli İşlem Sözleşmeleri

VİOP bölge ekonomilerini birleştiren bir merkez olma hedefi doğrultusunda, büyümek için sermaye ihtiyacı duyan Bosna Hersek gibi ülkelerin Borsalarında işlem gören ürünleri kendi bünyesine dâhil etmeyi hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda “SASX 10 Endeksi Vadeli İşlem Sözleşmeleri” 15 Aralık 2014 tarihi itibari işleme sunulmuştur. Bu sözleşmeler ile Bosna Hersek’in ekonomik büyümesine iştirak etmek isteyen katılımcılar işlemlerini piyasa nezdinde doğrudan yürütebilir hale gelmiştir.

3.2.8. Metal Vadeli İşlem Sözleşmeleri

Çeliğin hammaddesi olan hurdanın dünya üzerindeki ticaret hacminin büyük bir bölümü tek başına Türkiye tarafından karşılanmaktadır. Hurda ticaretinde ulaşılan bu büyük kapasite ile Türkiye’den ithal edilen hurda fiyatları, küresel çapta referans fiyat olarak takip edilmektedir. Ticaret hacmindeki bu önemli konum Türkiye hurdasına dayalı bir vadeli sözleşmenin geliştirilmesini kaçınılmaz kılmış ve 2 Nisan 2015 tarihinde “Çelik Hurda Vadeli İşlem Sözleşmeleri” işleme açılmıştır.

3.2.9. BYF Vadeli İşlem Sözleşmeleri

“Bono Sepeti Üzerine Dayandırılmış Faiz Vadeli İşlem Sözleşmesi” olarak adlandırılan “FBIST BYF Vadeli İşlem Sözleşmeleri” faiz riskine karşı yatırımcıların korunması ve faiz risklerinin etkin bir biçimde yönetilebilmesi açısından 5 Mayıs 2015 itibariyle VİOP’da işleme sunulmuştur. Bu sözleşmeler ile fon yöneticilerine, portföyünde bono veya tahvil bulunduran bireysel veya kurumsal yatırımcılara, kredi almış veya almayı düşünen reel sektör şirketlerine kısaca faiz riskine maruz kalabilecek tüm katılımcılara faiz hadlerinde oluşabilecek dalgalanmalara karşı kısmen veya tamamen korunma ve faiz risklerini yönetebilme imkânı sunulmuştur.

3.2.10. Gecelik Repo Vadeli İşlem Sözleşmeleri

VİOP’da “Gecelik Repo Vadeli İşlem Sözleşmeleri” hayata geçirilerek, aylık ve üç aylık dönem seçenekleri üzerinden faiz risklerinin kısa dönemlerde etkin bir biçimde yönetilmesine uygun bir zemin hazırlamıştır. Gecelik repo üzerinden gerçekleştirilen vadeli işlem sözleşmeleri şu başlıklar altında toplanmaktadır;

- Aylık Gecelik Repo Oranı Vadeli İşlem Sözleşmeleri
- Üç Aylık Gecelik Repo Oranı Vadeli İşlem Sözleşmeleri

4. VADELİ İŞLEM VE OPSİYON PİYASASI’NIN İŞLEM HACMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

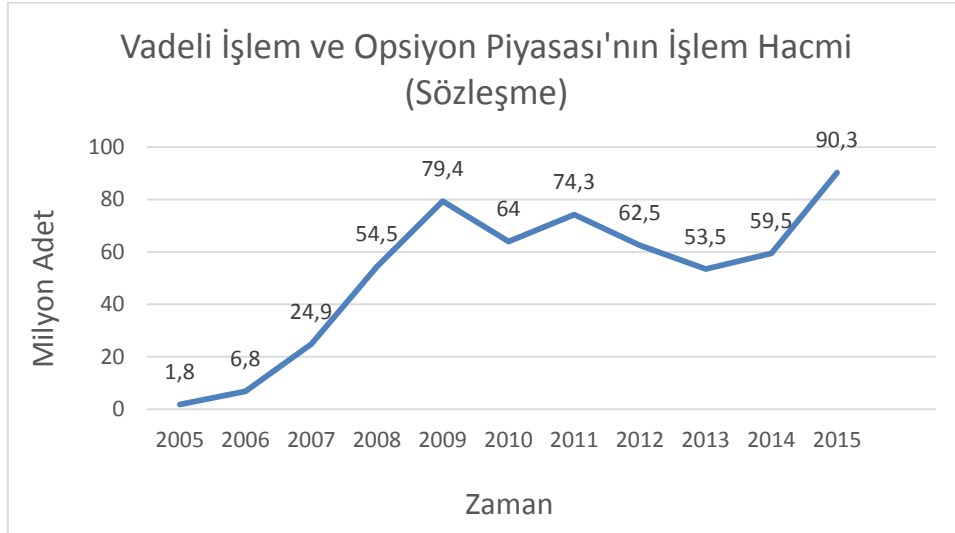
4.1. İşlem Hacmi

Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası’nın tarihsel gelişim süreci içerisinde işlem hacmindeki değişime bakıldığında açık bir biçimde bir artış trendi görülmektedir (Tablo 1, Tablo 2). Genel itibariyle piyasada gerçekleşen işlem hacmi miktarı hem adet bakımından hem de TL cinsinden artarak yükselişine devam etmiştir. Bu gelişim süreci içerisinde kimi yıllarda işlem hacminde adet

ya da TL bakımından düşüşler yaşansa da, piyasanın gösterdiği büyüme bu yıllarda dahi azalan ivmeli olarak artmaya devam etmiştir. Gerçekleşen bu veriler ile piyasa kısa bir dönem içerisinde dünya üzerindeki en önemli türev piyasalar arasında yer almayı başarmıştır.

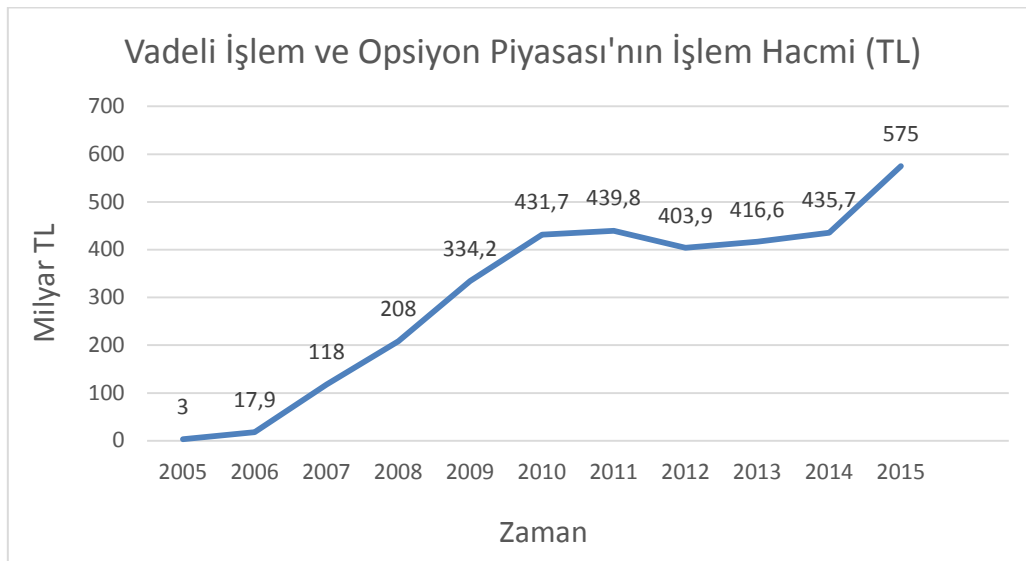
Tablo 1. 2005-2015 Yılları arasında Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası işlem hacminin adet bakımından yıllara göre dağılımı grafiği

Kaynak: Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası yıllık bültenleri.

Tablo 1’de görüldüğü üzere piyasanın adet bakımından işlem hacmi 2005 yılından 2015 yılına doğru artarak yükselişine devam etmiştir. Söz konusu yıllar arasında piyasanın işlem hacminde kimi yıllarda düşüşler yaşansa da işlem hacmi piyasanın kurulduğu yıldan itibaren önemli ölçüde ilerleme kat etmiştir. 2015 yılında adet cinsinden toplam işlem hacmi 2014 yılına göre % 52 artış göstererek tüm zamanların en yüksek değeri olan **90.254.216 adede** ulaşmıştır.

Tablo 2. 2005-2015 Yılları arasında Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası işlem hacminin TL cinsinden yıllara göre dağılımı grafiği

Kaynak: Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası yıllık bültenleri.

Piyananın TL cinsinden işlem hacmi verilerine bakıldığında 2005 yılından 2015 yılına doğru bir artış trendi görülmektedir. Bu verilerden hareketle 2015 yılı içerisinde gelinen noktada VIOP kendi tarihsel gelişim sürecinde rekor düzeye ulaşmayı başarmıştır (Tablo 2). 2015 yılında piyananın TL cinsinden işlem hacmi ise bir önceki yıla göre % 32 artış göstererek **575.005.895.535 TL'ye** ulaşmıştır. Böylece VIOP göstermiş olduğu bu başarı ile dünyanın en hızlı büyüyen türev ürünler piyasası olmuştur. Ayrıca Dünya Borsalar Federasyonu (WFE) ve Uluslararası Opsiyon Piyasası Birliği (IOMA) tarafından hazırlanan WFE/IOMA 2015 Türev Ürünler Raporu'nda 2015 yılı içerisinde dünyada en çok işlem gören döviz ve endeks vadeli işlem sözleşmeleri bakımından yapılan sıralamada ilk on arasında yer almıştır (World Federation of Exchanges [WFE], 2016: 25).

3.5. Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası İşlem Hacminin Dayanak Varlık Bazında Değerlendirilmesi

Piyananın işlem hacminde dayanak varlığı bazında gerçekleşen değişimleri günümüze yakınlığı bakımından daha sağlıklı incelemek adına, son yıllara ilişkin verileri görsel olarak değerlendirilecek olursak. Piyasanın işlem hacmi içerisinde endeks ve döviz dayalı işlemlerin diğer sözleşme türlerine göre oldukça yüksek düzeyde gerçekleştiği ve işlem hacminin büyük bir kısmını oluşturduğu görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. 2014-2015 Yıllarında karşılaştırmalı olarak Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası'nda işlem gören sözleşmelerinin TL cinsinden rakamsal dağılımı

Sözleşme Türü	İşlem Hacmi (TL) 2014	İşlem Hacmi (TL) 2015	Değişim (2014-2015)
Endeks Vadeli	400 623 922 570	460 307 059 375	% 15
Endeks Opsiyon	984 914 140	2 836 368 995	% 188
Pay Vadeli	134 940 357	1 751 850 335	% 1198
Pay Opsiyon	63 870 150	527 253 250	% 726
Döviz Vadeli	31 986 126 488	103 608 640 569	% 224
Döviz Opsiyon	60 005 550	4 196 083 225	% 6893
Kıymetli Madenler Vadeli	1 867 597 277	1 463 283 349	- % 22
Elektrik Vadeli	450 130	301 143 324	% 66801
BYF Vadeli	-	14 194 835	-
Toplam	435 721 826 048	575 005 895 535	% 32

Kaynak: Borsa İstanbul VIOP. 2015 değerlendirme toplantısı sunumu, 14. (7 Ocak 2016)

3.6. Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası'nın Açık Pozisyon Sayısı Bakımından Değerlendirilmesi

Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası'nda 2011 ile 2015 yılları arasında günlük ortalama açık pozisyon sayısının yıllara göre dağılımı Tablo 4'de sunulmaktadır.

Tablo 4. 2011-2015 Yılları arasında Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası'nda günlük ortalama açık pozisyon sayısının yıllara göre dağılımı

Kaynak: Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası yıllık bültenleri.

VİOP'un günlük ortalama açık pozisyon sayısı 2011 yılından 2015 yılına doğru artarak yükselişine devam etmiş, 2015 yılında günlük ortalama açık pozisyon sayısı 2014 yılına göre % 83 artarak **875.314 adet** düzeyine ulaşmıştır.

4. BUĞDAY VE PAMUĞA DAYALI SÖZLEŞMELERİN VADELİ İŞLEM VE OPSİYON PİYASASI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası'nda emtiaya dayalı ürünler arasında yer alan buğday ve pamuk üzerinden düzenlenen sözleşmelerinin piyasadaki işlem hacmi ve işlem miktarı gibi verileri Tablo 5 ve Tablo 6'da görüldüğü gibidir. Elde edilen veriler ışığında bu tarım ürünlerinin piyasadaki işlem durumunun değerlendirilmesi bu başlık altında sunulmaktadır.

Tablo 5. Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası'nda Anadolu Kırmızı ve Makarnalık Buğday Vadeli İşlem Sözleşmelerinin 2005-2013 yılları arasındaki günlük işlem hacmi ve işlem miktarı

	Tarih	Sözleşme	Uzlaşma	İşlem Adedi	İşlem Hacmi
1	4.02.2005	CMWHT0305	0,3815	11	20970
2	2.03.2005	CMWHT0305	0,3565	1	1782,5
3	17.03.2005	CMWHT0305	0,365	1	1825
4	17.03.2005	CMWHT0305	0,365	1	1825
5	9.06.2008	CMWHT0708	0,522	5500	14355000
6	29.07.2008	CMWHT0708	0,522	1	2850
7	10.08.2010	CMWHN0910	0, 5775	1	3175
8	11.08.2010	CMWHN0910	0, 5775	1	3175
9	5.05.2011	CMWHN0511	0,697	1	3492,5
10	17.10.2011	CMWHN1211	0,5975	1	2825
11	19.10.2011	CMWHN1211	0,65	1	3250
12	10.10.2012	CMWHN1212	0,7	1	3500
13	19.11.2012	CMWHN1212	0,72	1	3600

Kaynak: İnternet: <http://vobarchive.borsaistanbul.com>

Tablo 5'deki verilere göre piyasada işlem gören Anadolu Kırmızı ve Makarnalık Buğday Vadeli İşlem Sözleşmelerinin işlem hacmi ve miktarı değerlendirilecek olursa; söz konusu yıllar arasında bu sözleşmelere dayalı olarak yalnızca on üç ayrı işlem gerçekleşmiştir.

Tablo 6. Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası'nda Ege Pamuk Vadeli İşlem Sözleşmelerinin 2005-2013 yılları arasındaki aylık işlem hacmi ve işlem miktarı

	Tarih	Sözleşme	Uzlaşma	İşlem Adedi	İşlem Hacmi
1	Mart 2005	CMCOT0305	1,825	25	43.135
2	Mayıs 2005	CMCOT0505	1,970	30	54.430
3	Temmuz 2005	CMCOT0705	1,865	115	232.595
4	Ekim 2005	CMCOT1005	1,900	26	53.950
5	Aralık 2005	CMCOT1205	1,815	150	283.305
6	Mart 2006	CMCOT0306	2,250	6	14.580
7	Mart 2006	CMCOT0306	1,870	12	23.180
8	Temmuz 2006	CMCOT0706	2,150	1	2.135
9	Mart 2007	CMCOT0307	1,950	5	9.800
10	Temmuz 2007	CMCOT0707	2,200	14	30.680
11	Aralık 2007	CMCOT1207	1,850	10	24.650

12	Mart 2008	CMCOT0308	2,300	2	3.680
13	Mayıs 2008	CMCOT0508	2,250	2	4.650
14	Temmuz 2008	CMCOT0708	2,300	1	2.500
15	Ekim 2008	CMCOT1008	2,175	3	8.000
16	Aralık 2008	CMCOT1208	1,800	1	2.500
17	Mart 2009	CMCOT0309	1,900	1	3.190
18	Mayıs 2009	CMCOT0509	2,000	1	3.200
19	Mayıs 2011	CMCOT0511	5,750	2	11.500
20	Mayıs 2011	CMCOT0511	5,450	4	29.280
21	Temmuz 2011	CMCOT0711	3,990	3	17.895
22	Mart 2012	CMCOT0312	3,845	1	7.180

Kaynak: Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası yıllık bültenleri.

Not: Tablo 5 ve Tablo 6’da yer alan sözleşmelerden her bir buğday sözleşmesinin başında (411F_) kodu ve her bir pamuk sözleşmesinin başında (401F_) kodu bulunmaktadır.

Ege Pamuk Vadeli İşlem Sözleşmelerine dayalı olarak gerçekleştirilen işlemler ise buğday sözleşmelerine nazaran nispeten yüksek oranda olmasına karşın piyasanın işlem hacmi bakımından oldukça düşük düzeyde gerçekleşmiş ve bu sözleşmeler üzerinden gerçekleştirilen işlemleri tek tek ele almak dâhi mümkün olmuştur (Tablo 6).

Türkiye’de Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası kuruluşu itibariyle uzun bir geçmişe sahip olmamasına rağmen hızlı bir büyüme kat etmiş, işlerlik ve derinlik kazanmıştır. Piyasa bu gelişme düzeyi sayesinde kısa sürede dünyanın önde gelen vadeli işlemler piyasaları arasına girmeye hak kazanmıştır. Ancak ne var ki bu gelişme ve büyümeden piyasada yer alan buğday ve pamuk üzerine düzenlenen vadeli işlem sözleşmeleri için bahsedebilmek pek mümkün olmamıştır. Piyasada yer alan döviz ve faize dayalı sözleşmeler bahsedilen bu büyüme ve gelişme içerisinde önemli bir paya sahip olurken, piyasada emtia ürünleri arasında gösterilen buğday ve pamuğa dayalı sözleşmeler üzerine gerçekleştirilen işlemler piyasanın kurulduğu günden bugüne oldukça düşük düzeyde gerçekleşmiştir.

Piyasada bahsedilen bu haliyle işlem gören dayanak varlığı yapısı, birçok vadeli işlem piyasası açısından da tezat bir durum teşkil etmektedir. Dünyanın önde gelen birçok vadeli işlem piyasasında emtiaya dayalı sözleşmeler ortalamanın üzerinde sayılabilecek düzeyde işlem hacmi ve adedine sahipken, Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası’nda emtiaya dayalı sözleşmeler üzerine böyle bir durumdan bahsedebilmek pek mümkün olmamıştır. Piyasanın kurulduğu yıldan itibaren yüksek düzeylerde gerçekleşen toplam işlem hacmi ve işlem adedi seviyeleri içerisinde emtiaya dayalı ürün sözleşmelerinin önemli bir paya sahip olması şöyle dursun, bu süreç içerisinde birçok yılda bu ürünlere dayalı tek bir işlemin dâhi gerçekleşmediği görülmüştür.

Buğday ve pamuğa dayalı olarak gerçekleştirilen sözleşmelerin Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası içerisinde sahip olduğu bu işlem durumu bir kenara bırakılarak bu sözleşmelerin önemi ve genel özelliklerine değinecek olursak.

Buğday ve pamuk üzerine düzenlenen vadeli işlem sözleşmelerinin varlığı hem üreticiler hem bu tarım ürünlerini girdi olarak kullanan ekonomik birimler hem de diğer piyasa katılımcıları açısından, söz konusu bu iki tarım ürünü üzerinde işlem yapmalarına olanak tanıyan ortak bir buluşma ortamı sağlamaktadır. Böylece bu kişilerin, buldukları bölge koşulları içerisinde alım satım işlemlerinde bulunmaları yerine pek çok katılımcın bulunduğu ve bu sayede daha sağlıklı fiyatlar üzerinden işlem gerçekleştirebilecekleri uygun bir zemin hazırlanmaktadır.

Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası’nda yer alan Anadolu Kırmızı ve Makarnalık Buğday Vadeli İşlem Sözleşmelerinin yanı sıra Ege Pamuk Vadeli İşlem Sözleşmeleri ile hem buğday hem

pamuk üreticileri hem de üretici temsilci kuruluşları ekin döneminde henüz elde ürün yok iken ileride hasadı yapılacak buğdayın fiyatını, gelecekteki belirli bir tarih için bugünden belirleme imkânı bulacaktır. Böylece üreticiler söz konusu fiyatların düşmesi halinde maruz kalınacak risklere karşı kendilerini koruyacaktır. Diğer yandan, buğday ve pamuğu hammadde olarak kullanan firmalar ise, bu sözleşmeler ile gelecekte belirli bir tarih için fiyatları sabitleyerek, hammadde ihtiyaçlarını karşılanacakları dönem için bu tarım ürünlerinin fiyat yükselişlerine karşı kendilerini koruma imkânı elde edecektir. Diğer piyasa katılımcıları ise, fiyat hareketliliğini iyi tahmin ettiği inancına dayanarak karşı taraf olma rolünü üstlenip gelir elde etme olanağı bulacaktır.

Dünya genelinde vadeli işlem borsalarında işlem görmekte olan, fiyatları risk transferi gerektiren ve depolanması kolay olan pamuk, mısır, buğday, arpa, şeker, soya fasulyesi ve yağı, kahve, kakao, kereste, canlı hayvan ve portakal suyu gibi tarımsal ürünlere ve bunların yanı sıra platin, bakır, alüminyum ve paladyum gibi metallere dayalı vadeli işlem sözleşmelerinden bahsetmek mümkündür. VİOP'da ise emtiaya konu olabilecek bu ürünler içerisinde yalnızca buğday ve pamuğa dayalı sözleşmelerden bahsedebiliriz.

Piyasada emtiaya dayalı ürünler arasında yer alan buğday ve pamuğa dayalı böylesine önemli sözleşmelerin yaygınlaşması, gelişebilmesi, yüksek işlem hacimlerine ulaşabilmesi ve giderek üreticiler tarafından tercih edilen bir ürün haline alabilmesi, lisanslı depoculuk faaliyetlerinin yaygınlaştırılıp geliştirilmesi, ürün ihtisas borsacılığının kurulması ve vadeli işlem piyasaları hakkında üreticilerin bilgi edinmesini sağlayacak eğitim ve tanıtım faaliyetlerinin yerine getirilmesi gibi konular ile yakından ilişkilidir.

Söz konusu Lisanslı depoculuk sistemi; ürün sahiplerinin sağlıklı ve sigortalı depo imkânına kavuşmasını, üreticilerin ürünlerini fiyatların düşük olduğu hasat dönemlerinde satmak zorunda kalmamasını, piyasada fiyat istikrarının sağlanmasını, işletmelerin ihtiyaç duydukları miktar ve kalitedeki tarım ürünlerine istenen zamanda ulaşabilmelerini, tarım ürünleri ticaretinin standartları belirlenmiş ürünler üzerinden yapılmasını ve kaliteli üretimin teşvik edilmesini, uygun koşullarda finansman temini, ürünlerin fiziki dolaşımı yerine elektronik ürün senedi aracılığıyla alınıp satılmasını sağlayan ve tarım ürünleri ticaretini kolaylaştıran bir sistemdir (Antepfistığı Lisanslı Depoculuk İşletmesi, 2015: 1).

Türkiye'de Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu 2005 yılında yayımlanmış olmasına rağmen ilk lisanslı depo şirketi 2010 yılında TMO ve TOBB ortaklığı ile kurulmuştur. TMO-TOBB ortaklığı ile kurulan lisanslı depolar örnek teşkil etmiş olup, sağlanan vergi avantajları, depo, kira ve faiz desteği son yıllarda lisanslı depoculuğa duyulan ilgiyi artırmıştır. 2016 yılı itibarıyla 36 lisanslı depo işletmesine kuruluş izni verilmiş olup, bunlardan 16 lisanslı depo işletmesine lisans verilip faaliyetlerine geçmeleri sağlanmıştır. Mevcut durumda toplam depo kapasitesi 681 000 ton iken, kurulan tüm şirketlere lisans verilmesi halinde toplamda 4.867.500 tonluk depo kapasitesinin oluşturulması planlanmaktadır (Tablo 7).

Tablo 7. 2016 yılı itibarıyla lisanslı depoculuğa ilişkin temel istatistikî veriler

Lisanslı Depoculuk Temel İstatistikî Verileri	
Kuruluş İzni Verilen Lisanslı Depo İşletmesi	36
Lisans Verilen Lisanslı Depo İşletmesi	16
Yetkilendirilen Ticaret Borsası	9
Yetkili Sınıflandırıcı	11
Referans Yetkili Sınıflandırıcı	4
Mevcut Toplam Lisanslı Depo Kapasitesi	681 000 ton
36 Şirketin Öngörülen Toplam Kapasitesi	4 867 500 ton

Kaynak: İnternet: <http://icticaret.gtb.gov.tr/istatistikler/lisansli-depoculuk>

Mevcut durumda Türkiye'nin farklı illerinde faaliyet göstermekte olan söz konusu 16 lisanslı depo işletmesinden 14'ü Hububat, Baklagiller ve Yağlı Tohumların depolanmasına aracılık etmekte, geriye 2 şirket de Pamuk, Zeytin ve Zeytin Yağının depolanmasına aracılık etmektedir.

Lisanslı depoculuk sisteminin yaygınlaşması ve gelişmesi süreci içerisinde ülkemiz açısından önde gelen diğer tarım ürünlerinin sisteme dâhil edilip, bu ürünler üzerinden de uygun depolama koşulların sağlanması oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra Türkiye açısından lisanslı depoculuk sistemi geçmişinin yeni olması nedeniyle gerek üreticiler gerekse sektör açısından tanınması, sistemin amacına uygun olarak faaliyet göstermesi ve lisanslı depoların optimum doluluk oranına ulaşabilmesi adına eğitim ve tanıtım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi son derece önem arz etmektedir.

Piyasada yer alan emtiaya dayalı ürünlerin yaygınlaşp, gelişebilmesi adına önemli olan bir diğer faktör de tarım ürünlerinin özellikle elektronik ortamda işlem görmesini sağlayacak, lisanslı depolara ürünlerini tevdi edip karşılığında elektronik ürün senetlerini alan üreticilerin işlem yapmasına olanak tanıyacak, tüccar ve sanayicilerin ise, ihtiyaç duydukları miktar ve kalitedeki ürünleri bu senetler vasıtasıyla tedarik etmesini sağlayacak ürün ihtisas borsacılığının kurulup, geliştirilmesidir.

Öte yandan Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası hakkında düzenlenecek eğitim faaliyetleri sayesinde üreticilerin söz konusu sözleşmeler ve piyasanın sağlayacağı faydalar hakkında bilgi edinmesi sağlanıp, piyasada işlem gerçekleştirmenin teşvik edilmesi adına önemli bir adım atılmış olacaktır.

SONUÇ

Görüldüğü üzere finansal piyasalardaki belirsizlikler ve fiyat dalgalanmaları beraberinde bu risklerden korunma ihtiyacını da getirmektedir. Bu anlamda vadeli işlem piyasalarının varlığı söz konusu risklerin etkin bir biçim yönetilebilmesi ve risklerden korunma imkânı sağlamaktadır. Böylece belirsizliklerin ortadan kaldırılmasına aracılık ederek yatırımcılara bu fırsatlardan yararlanabilme imkânı sunmaktadır.

Piyasada emtiaya dayalı ürünler arasında yer alan buğday ve pamuğa dayalı böylesine önemli sözleşmelerin yaygınlaşp, gelişebilmesi, yüksek işlem hacimlerine ulaşabilmesi ve giderek üreticiler tarafından tercih edilen bir ürün halini alabilmesi, öncelikle lisanslı depoculuk faaliyetlerinin yaygınlaştırılıp geliştirilmesi ile yakından ilişkilidir. Bunun yanı sıra yakın zamanda kurulması planlanan ürün ihtisas borsacılığının hayata geçirilmesi söz konusu bu sözleşmelerin işlerlik kazanması adına bir diğer önemli faktördür. Ayrıca vadeli işlem piyasaları hakkında üreticilerin bilgi edinmesini sağlayacak eğitim ve tanıtım faaliyetlerinin yerine getirilmesi bahsedilen bu konulardaki sağlanacak başarı için son derece önemlidir.

Böylece Türkiye tarımı ve ekonomisi açısından önemli bir yere sahip olan, üretim ve tüketim değeri bakımından Türkiye'nin dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer almasına aracılık eden, temel besin maddelerinden birisi olan buğdayın ve tekstil ve yağ sanayisinin önemli bir hammaddesi olan pamuğun öncelikle yıl içerisinde göstermiş olduğu fiyat dalgalanmalarına karşı ülke içerisindeki üretici ve işletmelerin korunmasını sağlayacak, bunun yanı sıra onlara tatmin edici bir getiri imkânı sunacak bir yapının inşa edilip hayata geçirilmesi ve borsada buğday ve pamuk üzerine düzenlenen sözleşmelerin derinlik ve işlerlik kazanması açısından uygun bir zemin hazırlamak mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Antepfıstığı Lisanslı Depoculuk İşletmesi. (Eylül 2015). *Fizibilite Raporu*.

Ayrıçay, Y. (2003). Türev Piyasaların Gelişmekte Olan Piyasalara Olası Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Beşinci Sayı).

Bağcı, H. (2004). VOB Türev Ürünlerin Gelişimini Hızlandıracak, *Active Line Ekonomi, Siyaset, İş Dünyası Dergisi*, (Ekim Elli Beşinci Sayı).

Bolgün, K.E., Akçay, B. (2003). *Risk Yönetimi*. İstanbul: Scala Yayıncılık ve Tanıtım A.Ş..

Dubofsky, D.A., Miller, T.M.JR. (2003). *Derivatives Valuation and Risk Management*. New York: Oxford University Press.

Ergincan, Y. (1996). *Endekse Dayalı Vadeli İşlem Sözleşmeleri, Portföy Yönetiminde Kullanımı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*. Ankara: SPK Yayın.

Erol, Ü. (1994). *Futures Piyasaları: Teori ve Pratik*. (İlk Baskı). Ankara: Türkiye Bankalar Birliği.

Ersoy, E. (2011). Türkiye’de ve Dünya’da Organize Türev Piyasaların Gelişimi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (Temmuz).

Eyüpoğlu, A. A. (1995). *Risk Yönetim Aracı Olarak Futures Piyasaları, Yapısı, İşleyiş Mekanizmaları ve Bazı Ülke Örnekleri*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu.

Karlı, M. (1994). *Sermaye Piyasası, Borsa, Menkul Kıymetler*. İstanbul: İrfan Yayıncılık.

Özdilek, B. (1998). *Tarımsal Ürünler Dayalı Vadeli İşlemlerin Tarım Politikası Üzerine Etkileri (Buğday Politikası ve Toprak Mahsulleri Ofisi Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Sabuncu, A.B. (1996). *Vadeli İşlem Piyasalarının Gelişme Dinamikleri ve Türkiye*. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sayılın, G. (2004). *Finansal Piyasalar ve Finansman Yöntemleri*. Ankara: Turhan Kitapevi.

Borsaistanbul, 2016, Web Sitesi,

İnternet: <http://www.borsaistanbul.com/duyurular/2013/08/05/vob-daki-vadeli-i%C5%9Flem-s%C3%B6zle%C5%9Fmeleri-viop-ta-i%C5%9Flem-g%C3%B6rme-ba%C5%9Fad%C4%B1> (Erişim Tarihi: 13 Aralık 2016).

World Federation of Exchanges [WFE]. (2016). *WFE/IOMA 2015 Derivatives Market Survey*.